

ДА МУ СЕ ВРАТИ СЕНЗИБИЛИТЕТОТ НА ГРАДОТ

Разговарале: Филип ЈОВАНОВСКИ и Дејан ИВАНОВСКИ

На годинашното Биенале за архитектура во Венеција македонскиот тим се претстави со проектот под наслов *Град на возможни светови* и ја постави тезата за правото да се мисли градот. Значи, не само да се консумира, да се анализира, да се планира, да се живее, туку и да се мисли. Во презентацијата на проектот, целата комплексност на мислата беше претставена наједноставно, со бела креда на табла. Тоа резултираше со признание за посебен придонес за Македонскиот национален павилјон.

Минас БАКАЛЧЕВ и Митко ХАЦИ-ПУЉА, КУРАТОРИТЕ НА МАКЕДОНСКИОТ НАЦИОНАЛЕН ПАВИЛЈОН, СЕ НАШИ СОГОВОРНИЦИ

Форум плус: Годинашното, 10-то по ред, Биенале за архитектура беше насловено *Град-архитектура-општество*. Како тоа кореспондира со моментната ситуација во светот и што значи тоа за актуелната архитектонска мисла?

Бакалчев и Хаци-Пуља: Променетото искуство на градот е глобална архитектонска, општествена тема во последните 10 години. Она што некогаш го подразбирајме како град со дефинирана фигура, текстура, големина... веќе не можеме да го препознаеме. **Ричард Бардett**, професор на Лондонската школа за економија и, секако, еден од најавтентичните познавачи на урбаните процеси, ја постави темата *Град-архитектура-општество*. Поими кои со векови го означуваат последователниот сооднос: општеството, дефинирано од градот и прикажано со архитектурата. Но, што се случува кога ќе се наруши таа релација, кога општеството ја нема таа стабилна форма, кога градот е вон своите познати граници, кога архитектурата - како репрезентант на утилитарното, цврстото, убавото - ја губи својата втемеленост? На почетокот на XX век само 10% од светската популација живееле во градовите. На почетокот на XXI век повеќе од 50% од светското население живеат во градовите. Прогнозите велат дека до 2050 г. 75% од населението ќе живеат во градовите. Сепак тоа пред архитектурата носи пре-

дизик за препознавање на глобалните стратегии, но и локалните акции, за да градовите на XXI век ги препознаеме како центри на толеранција и правда меѓу луѓето, а не како места на конфликт и исклучивост.

Како ја формулиравте вашата тема во контекстот на зададениот концепт за годинешното биенале? Ниту еден град не е надвор од процесите на глобалните урбани трансформации. Преку учеството на Македонија, Скопје беше мапирано во планетарната мапа на светските градови. На почетокот на XX век почнува модернизацијата на Скопје, како балкански традиционален град. На почетокот на XXI век Скопје е во процесот на противречната постсоцијалистичка транзиција. Еден век модернизација носи противречно искуство во серијата исклучиви урбани модели: од град по начелата на уметничкото обликување, преку функционалистичкиот и постфункционалистичкиот град, до град на транзиција. Резултат на еден век модернизација е фрагментарната основа на градот. Како постојната противречна комплексност на градот можеме да ја претвориме во една интензивна коегзистирачка комплексност? Како од урбаниите фрагменти, сенки на некогашните неостварени визии за градот, можеме да создадеме мозаик на различни можности на градот? Што ако Скопје

го видиме како Венеција, различните фрагменти како различни острови? Тогаш, во таквата експлодирана основа на градот можеме да ги пронајдеме различните можности, различните идентитети, различните светови. До мера во која градот станува глобална реалност, различните делови на градот ги откриваме како можност за различните светови. Напуштајќи ја холистичката визија СВЕТ=ГРАД, сакаме да ја оправтаме синкретичката реалност СВЕТ=ГРАД=СВЕТОВИ.

▣ Наспроти светот на нови технологии и информации, во презентацијата на проектот се користи тоално мануелна, стара техника на изразување, а тоа е исцртување пораки со бела креда на табла. Кои конотации ги означува тој нестандарден начин на презентација на еден проект?

Проектот Град на можни светови формулираше и едно свое упатство преку кое требаше да се реализира: 1) избери фрагмент, од понудениот сет фрагменти на исечокот на градот 2x2km; 2) откриј нова реалност, доминантна тема, можен свет во избраниот фрагмент; 3) употреби ги тактики-

те на транзиција на градската практика, култивирајќи го секојдневното; 4) претстави го проектот со креда на табла. Идејата за градот треба да се претстави со гест, цртеж. Постигнете комплексност на мислата и едносоставност на изразот. Комплексноста на мислата и едносоставноста на изразот се суштествени. Мислењето на градот е во поттекстот на проектот. Право да се мисли градот. Значи, не само да се консумира, да се анализира, да се планира, да се живее, туку да се мисли. Суштествено човеково право кое стои пред секоја акција. Да се мисли, таму каде што сме, со средствата кои ги имаме. Во таа смисла, кредитата го имаше она архетипско свойство на директен запис, но кој истовремено не е траен. Ја има моќта на директниот израз на мислата. Преку гестот на раката и трагата на таблатата истовремено отстапува од трајноста, укажувајќи на минливоста на човековите материјални артефакти. По хемиски состав калциумкарбонат, седиментна стена настапана од лушпите на пражivotните, во механички дојир со подлога остава трага, претворајќи се во прашина. Токму тоа ни требаше во оправтувањето на новата

чувствителност на градот. Оваа техника во исто време има силен асоцијативен синцир: од записите на земја преку кои се формирани првите градови или милитаристички акции, до концептуалните дијаграми на таблиите на **Јозеф Бојс**. Тоа асоцијативно богатство не охрабри во овој проект. Во него учествуваат петмина млади архитекти кои го прифатија предизвикот: **Михајло Зиновски, Саша Тасиќ, Димитар Папастеревски, Јован Ивановски и Владо Петровски**. Tie развија четири теми за различните фрагменти на градот, претставувајќи ги во четири паралелни хоризонтални ленти на 13 табли со димензии 110cm x 200cm. На тој начин проектот се состојеше од симултана акумулација на текстови, слики и различни ракописи кои го опишуваат градот.

▣ Како архитектурата денес може да одговори на потребите на светот, со оглед на тоа дека постиндустриското општество налага нови динамични состојби, односно гранични состојби?

Архитектурата е ставена во противречна положба. Општеството кое беше стабилна рамка на архитектонскиот израз стана променливо. Архитектурата како да го изгуби предметот на работа. Но, навистина, дали архитектурата стана застарена дисциплина, премногу бавна за општествените промени? Токму таа изострена реалност како да не враќа во битот на архитектурата и човековото дело. Наспроти заговорниците на нужноста на промената во екстремната прагматичност или технологизираност на архитектурата, мислиме дека одговорот е во основните начела на архитектурата. ■

ЕДНОСТАВНО ИЗРАЗЕНА ФОРМА

▣ Пред неколку децении можниот свет на Кензо Танге за Скопје отвори многу видици, прашања и дебати. Истакнувањето на Македонскиот павилјон во Венеција е доказ дека во Македонија постои мисла рамноправна со светската, која повторно отвора нови прашања. Кои се потенцијалните рефлексии на таа мисла врз локалниот контекст, бидејќи секојдневно се судираме со архитектонски нелогичности. Дали вашиот можен свет ќе може некој да го препознае?

Ние тргуваме од секојдневното, од обичното, од несовршеното. Не од една визија која се надредува од горе надолу, визија што беше во основата на прогресистичките модели на градот на модернизмот, тука од визијата на обичното, од фантазија, тука од секојдневна фантазија. Исечокот на градот Скопје 2x2 km беше предмет на серија исклучиви сценарија за градот во последните 100 години. Постземјотресната реконструкција на

Скопје беше означенa со херојската обнова на градот чиј синоним стана проектот на **Танге**, кој требаше просторно и символички да го преработи претходниот функционалистички град во неколку препознатливи теми. Но, и тој проект остана недовршен. Ние ја прифативме таа несовршеност и нецелосност како појдовна точка. Што се случува во процесот на транзиција на капиталот од општествен во приватен? Какво е поведението на еден од моќните градски артефакти, како Трговскиот центар, во периодот на транзиција? Михајло Зиновски понуди сценарио на мапирање и генерирање на една нова возможна конфигурација на трговијата. Како да се искористи тактиката на спонтаните надградби? Саша Тасиќ и Димитар Папастеревски предложија една ултра надградба, над главната тема на проектот на Танге, Градскиот сид. Нова енергетска, еколошка инфраструктурна надградба. Како да се мисли мобилноста денес? Јован Ивановски трага по хибридијацијата на мобилноста, по чудните

корелации на новата реалност. Мобилност + мобилност + култура, мобилност + домување, мобилност + рекреација.

Како да ја сфатиме густината во градот? Густината како количина на активност на еден волумен е формулатата што ја пронайде Владо Петровски во сценариото за трансформација на населбата Пролет. Како што гледате, тоа се истражувања кои преку проектот го нудат патот за размислување, гледање, чувствување, делување во градот. Интернационалното жири на 10-тото Биенала за архитектура во Венеција, под претседателство на **Ричард Сенет**, составено од **Амин Ага Кан, Ентони Гормли и Заха Хадид**, му додели признание за посебен придонес на Македонскиот национален павилјон "поради длабочината и поетиката на мислењето на урбаната форма изразена едноставно, со креда, зборови и слики на табли". Таа формулатија како да ги изразува основните претпоставки на проектот и упатува кон неговото суштествено препознавање.